

VOORAF

Dick de Jong

't Kan verkeren'... Dat is de lijfspreuk van de Nederlands dichter en toneelschrijver Gerbrand Adriaenszoon Bredero. Deze Rederijker was niet van hoog gecultiveerde renaissanceliteratuur, maar van een volkse dichtkunst. Zijn belangrijkste werk is het blijspel 'Spaanschen Brabander' (1617), het hoogtepunt van de Nederlandse blijspelkunst in de gouden eeuw. Misschien vraagt u zich af wat we met die man moeten in onze nuchtere polders. Toch meer dan u zou denken. De man werd slechts 33 jaar, maar wist toch wat de bereiken. Zelf op het gebied dat ook ons als stichting aangaat. Een van zijn werken draagt als titel De klucht van de koe. Daarmee zij we terug bij onze boerderijstichting, waar het draait om de veeteelt.

Ik kom op de lijfspreuk van deze Amsterdammer omdat er momenteel een groot project loopt van de al 750 jaar durende strijd tegen wateroverlast, terwijl de helft van Europa nu, begin augustus 2026, al weken zit te schreeuwen om meer water. Iets dat we op dit moment op alle fronten tekort komen. 't Kan verkeren'.

MODERNE WATERBOERDERIJ STAAT TE KOOP ^[1]

Centraal in dit tijdschrift staan de boerderijen en de boeren. Nodig voor de voedselvoorziening van heel veel mensen. Dat wordt als we de nieuwsberichten volgen nogal eens niet genoemd. Toch hebben we te maken met een groeiende wereldbevolking en een stijgende waterspiegel. Omdat landbouwgrond steeds schaarser wordt is een aantal jaren terug in Rotterdam een project gestart: een boerderij op het water. Resultaat van een zoektocht naar nieuwe manieren om de wereldbevolking in de toekomst te kunnen blijven voeden. Ook de klimaatproblematiek was een aanleiding. Rotterdam ligt in een zeer watergevoelige delta. En heeft net als veel andere steden, te maken met veel waterafvoer van de rivieren, een stijgend zeeniveau en steeds heftiger regenbuien. Overstromingen liggen in de toekomst op de loer.

Door een drijvende boerderij te bouwen, zou de voedselproductie door kunnen gaan, zelfs tijdens een (heftige) overstroming. Een idee even eenvoudig, als briljant, dus. En dan ziet het ook nog eens mooi uit. Een ideale combinatie van innovatiekracht en frisse architectuur op het water. Echter het is voorbij, want dit bijzondere project is over. Dankzij kosten, regelgeving en bouwkundige problemen. De boerderij staat te koop. De nog restende koeien gaan naar elders.

Tientallen koeien woonden en graasden op een drijvende boerderij in Rotterdam. Met een melk-robot, ruime ligboxen en een automatische voerband. Als de dieren naar buiten wilden, bood het aangrenzende weiland alle ruimte tot genieten. Floating Farm was zelfvoorzienend en circulair. En nu is het hele project over.

Het was de eerste drijvende boerderij ter wereld, een voorbeeld van groene innovatie in Nederland. Drijvende zonnepanelen zorgden voor de energie en het regenwater werd opgevangen op het dak en daarna gezuiverd. Het voer voor de koeien kwam grotendeels uit de stad. Het smaakvolle menu voor de koeien bestond onder meer uit bierbostel, zemelen, aardappelschraapsel en gras van sportvelden en golfbanen uit Rotterdam.

Prachtig natuurlijk, maar het oog wilde ook wat. Daarom kende de boerderij een zoveel mogelijk transparant uiterlijk: alle bezoekers konden zien wat op Floating Farm gebeurde.

De melk van de koeien werd verwerkt tot zuivelproducten, de mest werd gescheiden om in de toekomst weer hergebruikt te worden als een organische en rijke voedingsstof voor planten, tuintjes en parken in de stad.

[1] Dit artikel is geschreven voor de droogteperiode van deze zomer.

Als we het bij Boerderij & Erf AKV over een waterboerderij hebben gaat het over een boerderij die kenmerken vertoont in het kader van maatregelen tegen het overvloedige water. Zoals staande op een woonheuvel, een hoger gelegen voorhuis, een waterdeur, een waterstal, een waterzolder of zoals op de foto hierboven een kameeldak, ook wel bultrugdak genoemd. De nok van het schuurdak ligt hoger dan de nok van het woongedeelte, waarbij het hoogteverschil in een vloeiende lijn wordt overbrugd. Het geeft aan dat op de zolder boven de stal meer hooi kan worden geborgen dan wanneer dit deel van de boerderij en zelfde nokhoogte zou hebben als het voorhuis. Zo hoog mogelijk je hooi opbergen geeft een gevoel van veiligheid bij een – dreigende – overstroming. Dat soort boerderijen kunne eeuwen doorstaan.

Water op het land heeft een meer dan dubbele betekenis. Een foto ergens langs de Damseweg in Giessen-Oudekerk.

LANDBOUWMECHANISATIE

De Nederlandse landbouw verandert in de twintigste eeuw van een kwijnende bedrijfstak in een geavanceerde industrie. Inmiddels is ons land hierdoor de tweede voedselexporteur ter wereld.

De mechanisatie van het boerenbedrijf begon in de negentiende eeuw en kende drie belangrijke fasen: de introductie van door dieren getrokken machines, de opkomst van stoom- en de motorloze tractoren en de snelle schaalvergroting na de Tweede Wereldoorlog.

In het begin van de mechanisatie (1850–1900) worden hand- en spierkracht langzaam vervangen door eenvoudige werktuigen. Paardenkracht bleef de hoofdzaak, maar wel verschenen getrokken maaimachines en schudmachines op grote boerderijen. De opkomst van de tractor (1900–1945) was een hele vooruitgang. De eerste tractoren waren zeldzaam en duur. Daardoor bleven paard en wagen tot de jaren 1950 het straatbeeld bepalen, vooral voor het lichte werk. Vanaf 1900 raakte kunstmest ingeburgerd en verhoogde de opbrengst enorm.

Na 1945 verdreef de tractor het paard volledig van het land. Giertanks en combines namen het zware werk over en de stallen werden gemoderniseerd met melkmachines en geautomatiseerde voersystemen.

De landbouwmechanisatie volgde uit de industriële revolutie. De eerste tractor kwam in Nederland aan het eind van de negentiende eeuw. Dat proces ging niet snel, omdat de tractoren als duur werden ervaren. Maar duur is hier een relatief begrip. De belangrijkste factor, die de komst tegenhield of tenminste vertraagde waren de lage lonen van de landarbeiders. In Engeland en Amerika was dit niet zo. Ook speelde wel dat de akkers en weilanden in Nederland aan de kleine kant waren, wat niet gunstig was voor de rentabiliteit van de tractoren. Op de kleine veldjes was het praktischer om het werk met paarden te blijven doen. Toch stond op dit gebied de tijd hier niet stil. Er kwamen allerlei nieuwe machines, zoals getrokken aardappelrooiers, zaaimachines, maai balken en paardenharken. De totale mechanisatie volgde pas na de Tweede

Wereldoorlog. Toen verdwenen ook de landarbeiders en boerenknechten. Die vertrokken, vaak tegen hun zin, naar beter betaalde banen in de snel opkomende industrie. De mechanisatie betekende rond de jaren zestig bijna overal voor een enorme teruggang in rassen trekpaarden, doordat zij niet meer in grote getale voor hun trekkracht gefokt hoefden te worden.

Door de mechanisatie krimpt de werkgelegenheid. In 1930 werken 370.000 mensen op een boerenbedrijf. In 1960 zijn dat er nog maar 72.500.

DE AGRARISCHE ONTWIKKELING IN BEELD

Vier afbeeldingen inzake het verzamelen van voedsel voor het vee. Toen hooi, nu ingekuild gras. Voorafgaand aan het vervoer naar de boerderij was er een heel proces op het hooi zo droog mogelijk te krijgen. Maaïen, drogen, keren, weer drogen en rapen. En de hele dag met bezorgdheid naar de lucht kijken, of het droog zou blijven.

Het opsteken van het hooi moest zo hoog mogelijk geheuren, want dan kon de gang naar de boerderij wellicht met een ritje minder plaatsvinden. Het resultaat was wel extra zwaar werk en een vrij gevaarlijke vracht. Maar als de boerderij eenmaal was bereikt was er sprake van een tevreden gevoel. Misschien alleen al omdat straks na het op de hooizolder bergen van de vracht er een lekker flesje oudbruin te wachten stond. Dat was alvast in de wel gezet, om te koelen. En juist oudbruin, omdat daar zoveel suikers in zitten, die de gebruikte lichaamsenergie weer moesten aanvullen.

Onder hedendaagse resultaten van het opslaan van van het gras. Gewoon in de buitenlucht in plastic. Een heel stuk minder arbeidsintensief. Maar de vraag blijft waarom kan dit niet in een schuur, dus uit het zicht worden opgeslagen. Of desnoods in een donkergroene verpakking, die wat wegvalt tegen de achter- en ondergrond.

ELKEMELK

REACTIES

Het gebeurt soms dat abonnees van dit tijdschrift Boer & Hoeve een reactie sturen. Veelal uitingen van lof en een enkele keer een kritisch woord. Soms wordt een idee aangeboden om eens ergens aandacht aan te schenken. Dit laatste was eerder dit jaar het geval. Een in Duitsland wonende abonnee vroeg: 'Kunt u eens aandacht schenken aan ElkeMelk' Het schoot me weer te binnen toen ik door een tijdelijke afsluiting van Graafdijk-Oost werd omgeleid langs de boerderij van de Familie Baan.

Naast de bandenwagen wordt de melkemer geleegd. Via een theems, die ervoor moet zorgen dat er zich geen onreine zaken in die melk terecht kunnen komen.

Bij ElkeMelk is de tijd tussen het melken van de koe en het schap in de winkel 5 dagen korter dan gebruikelijk. De koeien worden 24/7 door een melkrobot gemolken wanneer ze dat zelf willen. Als een koe klaar is met de melkbeurt wordt de melk gekeurd en weggepompt naar de pasteur. Daar moet de melk zo'n 3 minuten wachten tot ze aan de beurt is. Weer 6 minuten later is het pasteuriseren, afkoelen, bottelen en labelen klaar. De tijd tussen melken en pasteuriseren is hierdoor 3,5 dag korter dan gangbaar. Dit is van belang voor de verse smaak. Vergelijk het met brood van de bakker dat nog vers ruikt en krokant van korst is als het uit de vriezer komt, mits het er echt vers in ging. Doordat Albert Heijn de melk direct in Molenaarsgraaf ophaalt wordt er nog eens 1,5 dag gewonnen. Soms staat - vroege - melk nog diezelfde dag in het schap. ElkeMelk geeft de koe de plaats die zij verdient, maakt de boer trots op zijn product en geeft de consument een beleving. ElkeMelk streeft ernaar het echte verhaal van de koe, de boer en het milieu te vertellen. Zo krijgen boeren en burgers waardering voor elkaar. Het gaat om de optimale mix in zorg voor de koeien, milieu en verwerking van de melk. Zo dicht mogelijk bij de natuur en de consument ongekend verse en pure melk bieden. Zo vers en puur dat de room erop gaat drijven en terwijl je weet van welke koe de melk komt. Binnen 10 minuten na de melkbeurt wordt de melk verwerkt en verpakt. Iedere koe is uniek, op elke fles is te vinden door welke koe de melk is gegeven en die is te vinden op de website van ElkeMelk.

MIJMEREN

Een eenzame schuur in het land komt wel meer voor. Dat zo'n schuur de laatste tijd nauwelijks onderhoud heeft gehad was en is een eveneens voorkomend feit. Het roept gedachten op als 'de steen die door de tempelbouwers...'

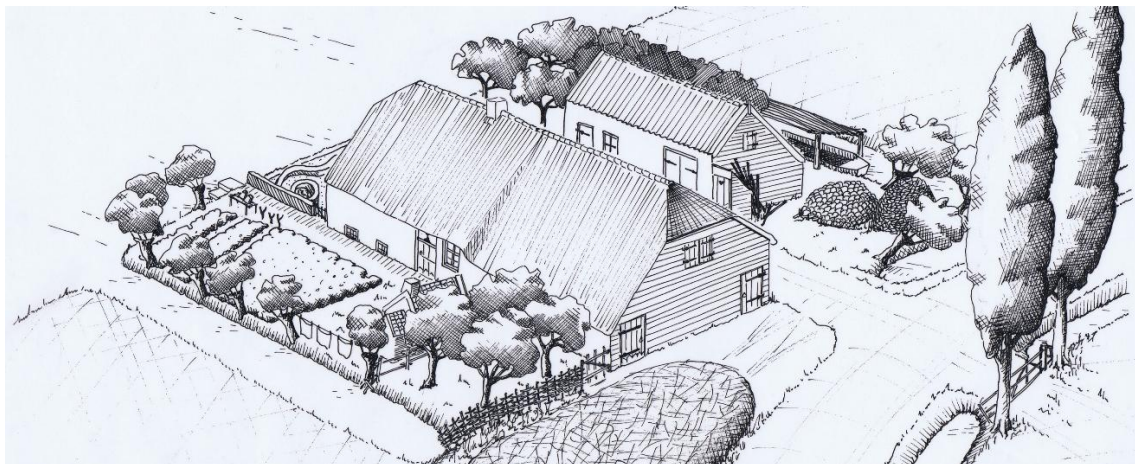
Maar, wat was de functie van die schuur? Waar diende die voor? Was het een schuilplek voor jongvee of om te schuilen als je op het land aan het werk was?

De familie Bor woonde op de Nieuweweg in Neder-Hardinxveld. Ooit keuterboer geweest konden hij en zij hun geliefde koetjes niet loslaten. Ergens langs de wetering hadden we wat stukken land, waar hun bezit graasde. En elke avond na etenstijd maakten ze samen een tochtje door de sloot om hun dieren te voederen. Ze hadden geen kinderen; dat waren hun koetjes.

KENMERKEN

In het kader van een destijds samen te stellen boek 'Het Boerenerf in het Zuiden van het Groene Hart', uitgegeven door Boerderij & Erf AV, maakte Ineke de Visser een aantal tekeningen in vogelperspectief. Als je goed naar die tekeningen kijkt, zie je steeds meer. Laten we eens kijken... eh zien:

Vooraan de boerderij ligt een siertuin met haagjes, die is afgescheiden van het tussenpad door een heg. Aan de andere kant van dat pad een bloementuin (het domein van de boerin). Daar aan de waterkant (de Alblas of de Giessen) is een boenstoep. Achter de bloementuin ligt de moestuin, waar boer en boerin beiden domein hadden. Langs de sloten staan knotwilgen. Ter hoogte van de schuur is een kleine boomgaard. Daarvoor een stookhuisje.

De boerderij zelf heeft denkkelijk een groepsstal, want aan beide achterzijden zit een deur voor de afvoer van mest. In de achterwand (van gepotdekselde planken) is ook een hooiluik.

Het dak heeft qua woning en schuur verschillende dakhooften. Aan de andere kant van het toegangspad staat een grote schuur. Deels voor de melkerij en deels in gebruik als wagenstalling. Voor die schuur staan wat bomen en aan de andere kant ervan is een overdekking voor de schouw te zien.

De boerderij staat met zijn voorkant naar het water en met de achterkant naar de rijweg. Misschien ziet u nog wel meer kenmerken van de/een boerderij.

WATERLOPEN

Hoewel ze in de praktijk nogal eens door elkaar worden gehaald, is er een verschil tussen de in ons polderlandschap aanwezige waterlopen:

Gracht	Gegraven water ter bescherming van een kasteel of landhuis.
Greppel	Smalle, soms lange, en ondiepe uitgraving in landerijen tot afvoer van overtollig water. Greppels worden niet gegraven, maar gestoken.
Sloot	Lijnvormig gegraven water, smaller dan een gracht en breder dan een greppel en bedoeld voor de afvoer van overtollig water of die als landscheiding fungeren.
Tocht	Open water tussen twee plaatsen; oorspronkelijk afwateringskanaal van een polder.

Wetering	Natuurlijke of aangelegde waterloop, breder dan een sloot en bedoeld voor de afvoer van water. Ontstaan met de veenaftgravingen.
Vliet	Stromend (ondiep) water van beperkte omvang.

DE GEUR VAN HOOI

column Liesbeth Leenman

U mag het gerust gek vinden - want dat is het ook - als ik u vertel dat ik naast mijn bed een zakje met hooi bewaar. Meegenomen van een vakantie uit Frankrijk. Een geurige herinnering aan zon, zomer, zaligzoete rust. Want wat gaat er nu boven het bedwelmende aroma van pas gemaaid hooi, drogend in de zon? Mijns inziens vrijwel niets.

Wat dat betreft zou ik dolgraag, zoals in vroeger tijden, op een matras slapen, gevuld met hooi. Ik mag dan wel lezen dat er vaker stro gebruikt werd dan hooi (hooi werd in arme huishoudens gebruikt, of als er geen stro voorhanden was), maar persoonlijk zou ik altijd kiezen voor hooi.

Toch veel zachter dan dat prikkerige stro ook?

Blijkbaar wogen de praktische kwaliteiten van stro zwaarder. Het is tenslotte - ik citeer - 'stevig, droog, veerkrachtig en rot minder snel. In tegenstelling tot hooi, dat veel meer bladeren bevat en gevoeliger is voor vocht, schimmel en vertering.'

Maar toch...

Nog aantrekkelijker, en daar gaat mijn drupje boerenbloed sneller van stromen, is het beeld van slapen in een echte hooiberg. In geuren(!) en kleuren wordt dat in verhalen, films of schilderijen als ultiem heerlijk afgeschilderd.

Iedereen kent wel de romantische voorstellingen van de hooiberg als trefplaats van geliefden. Of als overnachtingsplek voor seizoenarbeiders of reizigers en zwervers. De serie van Swiebertje in de jaren '70 heeft daar zeker aan bijgedragen. Boeren en knechten die soms een nachtje op de hooiberg of hooizolder sliepen tijdens drukke oogstperiodes, zodat ze dicht bij het werk en de dieren konden blijven. Een idyllisch idee, toch?

Maar... denk eens aan al die spinnen en ander (on)gedierte dat daar in dat geurende bed huisde. Of het stof, de jeuk... Zou dat opwegen tegen de zoete geur? Misschien is mijn zakje hooi naast het bed nog niet eens zo heel gek.

Een comfortabel, schoon bed en af en toe een diepe teug van een bedwelmend bouquet.

Of zou ik nou gewoon alleen maar een neus hebben voor nostalgie...?

DOET U MEE?

HET BESTUUR VAN B&E AKV WIL GRAAG BIJ MEER STREEKBEWONERS OF GEÏNTERESSEERDEN IN HET GEBIED BEKEND WORDEN. KIJK EENS OM U HEEN EN GA IN UW OMGEVING GRATIS ABONNEMENTEN OP DIT TIJDSCHRIFT AANBIEDEN.

Boerderij & Erf richt zich op de Alblasserwaard, de Krimpenwaard en de Vijfheerenlanden, maar beperkt haar taak niet tot dit gebied. De stichting streeft naar behoud van de bijna 3.000 boerderijen die er nog zijn. Elk van deze panden, de parels van de streek genoemd, zijn het waard om behouden te blijven voor de toekomst. Als boerderij of met een nieuwe passende bestemming als het boerenbedrijf gaat stoppen. Dit geldt voor alle boerderijen, zowel de oudere in de bebouwingslinten als de nieuwe, de ruilverkavelingsboerderijen. Allemaal vallen ze onder de titel cultuurhistorisch erfgoed. De stichting maakt deel uit van Agrarisch Erfgoed Nederland.

BOERDERIJ & ERF
alblasserwaard - krimpenwaard - vijfheerenlanden
Secretaris: Marjolijn van der Wal-van den Berg
Zouwendijk 1 - 4233 CH Ameide T 06-20428398
E tijdelijk: boerderijenerf@outlook.com
Website www.boerderijenerf.nl
Bank NL 14 RABO 03250 74 739

	BOER EN BOERDERIJ € 35,00 De geschiedenis van de agrarische cultuur in de streek. Met anekdotes. Prachtig cadeauboek; veel illustraties
	HOEVE, HOFSTEE, HERBESTEMMING Voorbeeldenboek met ideeën voor nieuwe bestemmingen van oude leegkomende boerderijen € 14,95
	HET BEHOUDEN WAARD € 14,95 Een boek vol met tips en ideeën voor onderhoud, isolatie en meer. Met voorbeelden (foto's en tekeningen).
	DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE € 14,95 Verhalen van vroeger, opgetekend door Hans Mouthaan en voorzien van nostalgische foto's van het boerenleven

**REDACTIE en
SAMENSTELLING**

LA CARRIOLA
 tekst & advies

Dick de Jong
06-22845889
djtekst@planet.nl

Dat de mens zich door de rede onderscheidt van een dier zou niet zo erg zijn als zijn instinct hem niet zo vaak bedroog.